

Nr 31.

Ankom till Riksdagens kansli den 12 april kl. 7 e. m.

*Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 7,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till
Kungl. Maj:t angående lagstiftning i syfte att
främja uppkomsten af pensionskassa för jordägare.*

Till utskottets behandling har hänvisats en inom Andra kammaren *Motionen.* af herr Fornander väckt motion, nr 27, däri hemställts, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af sådant lagförslag, som afsåge att främja uppkomsten af pensionskassa för jordägare, hvarigenom bruket att sitta på undantag eller födoråd kunde helt och hållet eller i afsevärd omfattning afskaffas.

Till stöd för denna hemställan har af motionären anförts följande:

»Bakom arbetarefrågan står bondefrågan. Åt detta yttrande, som för många år sedan fällts af en af våra vittra författare, torde det nu vara på tiden att gifva ett praktiskt erkännande, särskildt med hänsyn till försäkringsfrågan.

Med arbetarefrågor af mångahanda slag sysselsätta vi oss alla, och detta med rätta. Orsaken härtill är hufvusakligen den, att i arbetsklassens ekonomiska ställning råder ett osäkerhetstillstånd, som bland vår tids sociala sprörsmål skjutit fram den s. k. arbetarefrågan i förgrunden. Tryggheten i ekonomiskt hänseende, hvilken naturligtvis ej för någon kan vara fullständig, blir uppenbarligen mindre, ju färre de förvärfsmedel äro, öfver hvilka en person kan förfoga, liksom den är beroende af dessa förvärfsmedels beskaffenhet. Obestridligt torde sålunda vara, att de, som för sitt uppehälle äro uteslutande hänvisade till användande af sin arbets-

kraft, i allmänhet i högre grad lida af ekonomisk osäkerhet än de, hvilka äfven hafva andra förvärfmedel att tillgå.

Visserligen hafva våra sträfvanden att undanskaffa detta osäkerhetstillstånd ej ännu krönts med den framgång, som hade varit önskelig. Gäller det arbetareförsäkringen, så hafva vissa hufvudformer af densamma, t. ex. sjuk- och olycksfallsförsäkringen samt begrafninghjälpen, mer eller mindre blifvit uppmärksammade och tillgodosedda, äfven i betydelsen af att de däraf behöfvande medelbarligen erhållit understöd och hjälp af staten. Däremot hafva andra former af arbetareförsäkringen, då de hunnit som längst, ej kommit längre än till det stadiet, att, såsom fallet är med invaliditets- och ålderdomsförsäkringen, i riksstaten för hvart och ett af åren 1896—1910 afsatts ett belopp af 1,400,000 kronor, som tillgodoförts den enligt nådigt bref af den 15 november 1895 under statskontorets förvaltning ställda arbetareförsäkringsfonden. Hindren, som i sistnämnda fall legat i vägen, hafva framför allt varit af finansiell art.

Se vi på arbetarelagstiftningen i allmänhet, så äger det förhållandet rum, att, i samma mån som denna lagstiftning ålägger det enskilda landets industri vissa inskränkningar eller ekonomiska uppoffringar, svårigheter inträda på grund af konkurrensen med de länder, som icke infört motsvarande bestämmelser. Men då krafvet på internationell arbetarelagstiftning mer och mer trängt sig fram, hvartill i sin mån kraftigt bidragit 1890 års arbetareskyddskonferens i Berlin, som officiellt erkände arbetarefrågans berättigade kraf på statsmakternas uppmärksamhet, äfvensom den vid arbetareskyddskongressen i Basel år 1901 tillkomna internationella arbetsbyrån, så hafva vi förhoppning om att humanitetens fordringar allmer skola blifva tillgodosedda äfven på detta område.

Dessa sträfvanden, huru berättigade de än äro, få dock ej bringa det därhän, att vi åsidosätta de berättigade kraf, som jordbruksnäringen kan göra gällande, eller förbise de olägenheter och vanskligheter, hvarmed denna vår modernäring kämpar. Bland dessa kan man väl med fog framhålla den omständigheten, att arbetskraften i så betydande omfattning öfvergifver landsbygden och dess sysslande med arbetet i jordbrukets tjänst, för att i stället i storstäderna, vid industricentra eller i Amerika söka sin utkomst, såsom en bland de mest bekymmersamma och för jordbruksnäringen farligaste, enär landsbygden därigenom lider brist på erforderlig arbetskraft, samtidigt som de öfverbefolkade städerna ej till fyllest kunna tillhandahålla tillräckligt med arbete åt alla lediga armar. Att arbetsförmedlingen ensamt skall kunna leda arbetareströmningen tillbaka till lands-

bygden från städerna, kunna vi knappast hoppas, då industriens berättigade kraf på och behof af arbetskraft helt naturligt måste fyllas genom oafslätlig ny tillförsel, hvarvid det förhållandet uppenbarligen blir af afgörande betydelse, att andra yrken bjuda sina utöfvare synnerligast arbetarne, en högre aflöning, än jordbruket kan gifva dem.

För att råda bot härutinnan är det sålunda af vikt att sätta jordbrukaren i stånd till att drifva ett intensivare jordbruk, hvartill bland annat hör att halla arbetsfolket kvar; men då detta icke kan åstadkommas på annat sätt, än att jordbrukets idkare höja arbetslönen, så måste sådana orsaker, som lägga hinder i vägen för denna åtgärd, undanröjas.

En sådan orsak är *arfskiftena*, som åter och åter draga öfver jorden en skuldsättning, hvars förräntade och amortering förhindra bindandet af arbetskraften vid jorden. Skrifställaren Emil Svensén har i en artikel »Jordreformer» på ett åskådligt sätt visat alla de vanskligheter, som den nye ägaren har att kämpa med och hurusom den skuldsatte bonden får bära så mycket af gårdens afkastning till hypoteket eller banken, att litet eller intet blir kvar åt daglönaren. »Men då går denne sin väg till staden eller fabriken, om han ej far till Amerika, och bonden får reda sig så godt han kan med husets egen arbetskraft. Har han vuxna söner och döttrar, så reder det sig till en tid, intill dess de vilja sätta fötterna under eget bord och i sin ordning lämna honom att reda sig bäst han gitter. Men innan barnen äro vuxna, tarfva de ans och vård och lägga beslag på den ensamma husmoderns bästa tid, och när de flugit ur boet, då äro far och mor gamla och grå och stunda ifrån denna världen.»

Utan att vid detta tillfälle närmare ingå på bedömandet af den väg, som bör beträdas för att arfskiftena skola kunna genomföras på ett sätt, som ej öfver höfvan anstränger den, som öfvertager den fäderneärfda gården, inskränker jag mig här till att fästa uppmärksamheten på de svårigheter, som yppa sig, när bonden skall träda ifrån gården och slå sig i ro. Då lämnar han gården ifrån sig till son eller måg och sätter sig själf på födoråd eller *undantag*.

Huru än dessa undantagskontrakt uppgöras, så inträffar lätt nog, endera att underhållet för de gamla blir alltför knappt, eller att detsamma för de unga blir nog så tyngande, båda delarne gifvande anledning till de smärtsammaste förvecklingar och misshälligheter, som gnaga och fräta på släkt- och kärleksbandet mellan föräldrar och barn, ja, understundom helt afslitande detsamma på det mest brutala sätt; och komma gården och de gamla i oskyldas händer, blir förhållandet med all sannolikhet ej mera tilltalande för någondera parten.

»Undantagsväsendet är och förblifver en af jordbrukets tyngsta bördor, så länge det är ordnad på det nuvarandet sättet. De gamla måste hafva sitt, det är tydligt och klart, om de skola lefva. Illa är det, om de få lida brist, och lika illa är det, om barnen för undantagets skull få gå ifrån gård och grund. Nu återfaller denna börda med matematisk regelbundenhet på jorden för hvarje gång, som en åldrig landtman behöfver slå sig till ro. För den nye jordägaren blir undantaget ett plus i hans börda, som under brydsamma tider bragt mer än en son, hvars uppförande mot sina föräldrar dittills varit lofvärdt eller åtminstone oklanderligt, till att önska lifvet ur far och mor.»

Den tanken, att något från statsmakternas sida bör åtgöras för att råda bot på detta missförhållande, som förvisso ej är något oundvikligt ondt, är ett sannskyldigt uttryck för denna tidens humana sträfvanden och kan därför ej förbises eller lämnas obeaktad. Och att göra något för afhjälpande af denna olägenhet torde för statsmakterna vara så mycket lättare, som i detta fall ej behöfver påfordras, att det allmänna skulle, såsom t. ex. med arbetareförsäkringen är meningen, göra några uppoffringar. Hvad som fordras, är blott att ordnande framtråda eller att med en välbetänkt och väl afvägd lagstiftning främja uppkomsten af en eller flere pensionskassor för jordägare, liksom den förut gjort med flere andra samhällsklasser, mestadels bland sina egna tjänare.

Jordägaren inbetalar under den tid, då han icke själf har undantag att erlægga, en billig afgift, afpassad efter gårdens taxeringsvärde, till en gemensam pensionskassa, hvarifrån han efter viss uppnådd ålder och sedan han ett bestämdt antal år varit egen jordägare uppnått en årlig pension, beräknad i förhållande till det inbetalda årsbidraget, hvarförutom en motsvarande pension tillfaller efterlämnad änka.

Då sannolikt torde vara, att f. n. hvarje hemman i medeltal under en tredjedel af sin innehafvares tid är belastadt med undantag, är alldeles uppenbart, att den afgift, som här erfordras för att bringa till stånd den afsedda pensionen, blir betydligt lägre, än hvad gårdsägaren nu för tiden i vanliga fall får utgöra såsom undantag. Men härtill komma ock de oafvisligen storartade och betydelsefulla fördelarne, att de gamla, utan att betunga de unga, finge uppbära sitt tillgodohafvande på samma sätt, som pensioner ur kassor nu pläga utdelas; att tryggheten för de gamla blir ojämförligt mycket större, och bördan för de unga blir lika mycket mindre; samt att alla pinsamma strider mellan föräldrar och barn om inbördes rättigheter och skyldigheter vore väsentligen förekomna.

Gifvet är, att om dessa fördelar fullt ut skola kunna uppnås, så bör

anslutningen till en sådan pensionskassa blifva den största möjliga. Huru en sådan allmännare anslutning skall kunna uppnås, torde vid detta tillfälle vara öfverflödigt att närmare undersöka, men med kändedom om att landtmännen numera icke lämna något tillfälle obegagnadt att, medelst sammanslutningar för olika ändamål på själfhjälps grund, befrämja gemensamma intressen, så kan nog med all sannolikhet förutsättas, att äfven beträffande denna angelägenhet tillräcklig insikt om eget intresse och benägenhet att begagna sig af fördelar, som främja detta, ej skola saknas. Intill dess motsatsen blifvit ådagalagd, torde man böra stanna vid frivillig anslutning; obehöfligt torde också vara att genom särskilda lockelsemedel, såsom statsgaranti för understödets utbetalande eller direkt statstillskott, söka åstadkomma en tillfredsställande lösning af denna pensionering på frivillighetens väg.

Men däremot torde det vara så mycket angelägnare, att statsmakterna taga initiativet till och verkställa organisationen, som för ändamålet är erforderlig. Visserligen hafva jorgägarne genom inrättandet af anstalter för brand-, hagelskade- ooh kreatursförsäkring sökt skydd mot förluster af existensmedel, hvilka för dem äro af stor vikt, men att genom pensionsföreningar söka skydd emot följderna af arbetskraftens försvagande eller upphörande, därtill hafva de hittills ej funnit sig vara uppfordrade, gifvetvis på den grund, att de i undantaget ansett sig äga allt hvad som för ändamålet varit behöfligt. Att staten sålunda bör ordnande och reglerande ingripa, torde vara uppenbart.

Såvidt jag kan finna, har man i antalet brukningsdelar utgångspunkten för beräkningarne af den omfattning denna försäkring möjligen skulle kunna få. Enligt 1907 års jordbruksstatistik uppgå dessa brukningsdelar till 356,916. Frånser man brukare af annans jord eller 52,451 brukningsdelar, så återstå i alla fall i rundt tal 304,000 brukningsdelar. Äfven om genom uppdelningen af detta tal på brukningsdelar med odlad jord om högst 2 hektar 80,201, 2—20 har 195,252, 20—100 har 22,894, öfver 100 har 2,043, ett afsevärdt antal brukningsdelar i första och sista kategorien ej vore att för ändamålet påräkna, så återstode dock så många, att den blifvande organisationens omfattning mer än väl skulle vara både påkallad och mäktig att fylla sin uppgift.

Då till denna frågas allsidiga belysning höra så många omständigheter och förhållanden, hvarpå jag ej här kan ingå, men med fästadt afseende vid hurusom det är ojämförligt mycket lättare för jordägaren att erlægga en årlig mindre afgift än att bära en tillfällig tryckande börda, som dock regelbundet återkommer, medan understödet blir tryggare för

mottagaren att uppbära, äfvensom att vi genom möjliggörandet af en sådan lättnad för jordbruket stärkte dess utöfvares ställning och satte dem i stånd att hålla en bättre aflönad landtarbetareklass kvar vid jorden, så hemställer jag, — — —>

*Utskottets
yttrande.*

Motionären har med utgångspunkt från den brist å erforderlig arbetskraft, hvaraf jordbruksnäringen i vårt land för närvarande lider, påvisat angelägenheten af att undanröja de särskilda förhållanden, som stå hindrande i vägen för höjandet af arbetslönen åt det i jordbrukets tjänst sysslade arbetsfolket; och har motionären, som i hufvudsak hämtat sin framställning i ämnet från en af herr Emil Svensén i tidskriften *Det Nya Sverige* under fjolåret införd artikel om »Jordreformer», bland dylika förhållanden särskildt framhållit den ekonomiska börda för jordägaren, som skulle vara förknippad med det nuvarande undantagsväsendet.

Genom tillkomsten af särskilda, för landets jordägare afsedda pensionskassor af i motionen närmare angifven beskaffenhet skulle enligt motionärens uppfattning undantagsväsendet kunna åtminstone i afsevärd omfattning bortfalla och därigenom vinnas, förutom möjligheten till förhöjd aflöning åt landtarbetarna, jämväl andra fördelar, såsom större trygghet för jordägarna till erhållande af understöd under ålderns dagar samt undvikande af de nu ofta förekommande misshälligheterna mellan undantags-tagare och jordägare.

Undantagsväsendet, som i äldre tider förekom i mycket stor omfattning i hela vårt land, är numera icke så allmänt förekommande, som motionären synes förutsätta.

Enligt hvad de hos oss hvart tionde år företagna yrkesräkningar utvisa, utgjorde sammanlagda antalet födorådstagare, inberäknadt hustrur, öfriga familjemedlemmar och tjänstehjon:

År 1880	89.319,	däraf direkta födorådstagare	44.376
» 1890	71.295,	» » »	39.006
» 1900	62.825,	» » »	35.444.

Samtidigt som antalet undantags-tagare sålunda efter hand minskats, har, efter hvad den officiella jordbruksstatistiken utvisar, antalet brukningsdelar

i landet alltså ökat. Med frånseende af jordtorp och andra upplåtna jordlägenheter, hvilkas antal nedgått från 175.694 år 1880 till 150.358 år 1908, utgjorde således antalet brukningsdelar:

År 1880 302,151							
» 1890 331.286,	däraf brukades,	i den mån så är känt,	af ägarna själfva	270.078	och af andra	48.404	
» 1900 338.416,	» » » » » » » »			282.718	» » »	50.423	
» 1908 359.117,	» » » » » » » »			302.481	» » »	52.561	

Att märka är emellertid, hurusom enligt länsstyrelsernas sista femårs berättelser jordbruksfastigheter å landsbygden vid 1905 års utgång tillhörde inhemska aktiebolag i sådan omfattning, att ej mindre än 9.7 procent af totala taxeringsvärdet å dessa fastigheter då mera belöpte å dylika bolags egendomar.

Det år 1908 befintliga antalet brukningsdelar i landet fördelades, med frånseende af jordtorpen och andra upplåtna jordlägenheter, alltefter storleken på följande sätt:

Hektar odlad jord.	Brukade af ägarne %	Brukade af arrendatorer %	Samtliga brukningsdelar %
Högst 2	22.9	2.9	25.8
2—20	55.3	8.6	63.9
20—100	6.4	3.0	9.4
öfver 100	0.6	0.3	0.9
Summa			100.0

Tillgängliga statistiska uppgifter utvisa noggsamt, hurusom, synnerligast under de senare åren, proportionen mellan själfägande jordbrukare och brukare af andras jord alltmera förskjutes till ägarnas förmån, samt hurusom jordtorpen och andra jordlägenheter ständigt minskas till antal, medan däremot öfriga smärre brukningsdelar på grund af den fortgående jordstyckningen äro stadda i en stark tillväxt. Sålunda har exempelvis under åren 1901—1908 inträdt en ökning af mera än 3 procent inom den grupp af brukningsdelar, hvars areal af odlad jord ej öfverstiger 2 hektar.

Till belysning af undantagsväsendets förekomst i de olika delarna af landet lämnas här följande, länsvis uppgjorda sammanställning af de vid sist företagna yrkesräkning såsom direkta födorådstagare betecknade personer:

			Transp. 17.319
Stockholms län.....	826	Göteborg och Bohus	884
Uppsala	556	Älfsborgs	2.140
Södermanlands	284	Skaraborgs	1.372
Östergötlands	681	Värmlands	600
Jönköpings	2.413	Örebro	781
Kronobergs	2.789	Västmanlands	683
Kalmar	3.023	Kopparbergs	166
Gottlands	534	Gäffleborgs	644
Blekinge	166	Västernorrlands	3.894
Kristianstads	2.444	Jämtlands	3.261
Malmöhus	1.865	Västerbottens	2.593
Hallands	1.738	Norrbottnens	1.107
	Transp. 17.319		Summa 35.444

Denna tablå, hvilken dock för vissa län näppeligen torde lämna en riktig bild af förhållandena i nu förevarande hänseende, gifver bland annat vid handen, hurusom vid tiden för nämnda yrkesräkning å de fyra nordligaste och de tre småländska länen belöpte sammanlagdt mera än hälften af hela antalet födorådstagare eller respektive 10.855 och 8.225, medan åter antalet sådana var synnerligen ringa i ett flertal andra län med stor själfägande jordbruksbefolkning.

Af utlåtanden, som från skilda myndighetspersoner i riket nyligen infordrats för den pågående emigrationsutredningen, bekräftas ock, hurusom alltefter de olikartade förhållanden, som råda i skilda landsändar, väsentliga skiljaktigheter förefinnas i fråga om undantagsväsendets nutida utbredning och beskaffenhet. En närmare redogörelse härför lämnas i en för helt kort tid sedan publicerad, med nr 10 betecknad bilaga till emigrationsutredningen.

Medan undantagsinstitutionen mest bibehållit sig i de fyra nordligaste länen och Götalands skogsbygder, synes den åter hafva kommit mera ur bruk i Värmland med kringliggande delar af Väst-Sverige äfvensom å slättbygderna i Östergötland, Västergötland och Skåne samt är numera ytterst sällan eller aldrig förekommande i vissa härader af Värmland och sydliga Skåne.

Den vanligaste formen för undantag är, såsom bekant, att säljaren får sig förbehållet något rum i gårdens bostadshus eller ock en särskild stuga äfvensom vissa bestämda mängder af olika naturaförmåner med rätt

dock understundom att i stället för dessa förmåner årligen utbekomma visst penningbelopp. Ej sällan förbehålles dessutom åt säljaren bruksrätten till ett mindre jordområde å hemmanets ägor. I de fall, då säljaren plägar stanna i »hus och bröd» hos köparen, specificeras ej alltid förmånerna, utan köparen tillförbindes i allmänna ordalag att hos sig hysa och underhålla säljaren.

I äldre tider var undantagsväsendets förekomst nära förknippad med den inom bondeklassen förefintliga sedvänjan att i ägarens lifstid hemmanet afyttrades till någon af de blifvande arfvingarna. Efter hand som den inom bondeklassen af ålder rådande uppfattningen om vikten att bevara familjegemenskapen och släktjorden vikit för en nyare tids åskådning, hafva emellertid mera affärsrättsliga synpunkter gjort sig gällande i fråga om jordbesittningen, och en omfattande jordspekulation med därpå följande tätare ombyten i äganderätten samt en utsträckt jordstyckning träd i stället för den fordom sedvanliga öfverlåtelsen af hemmanen inom släkten från den ena generationen till den nästpåföljande. I huru hög grad jorden sålunda kommit att betraktas såsom en handelsvara, framgår af den ständiga tillväxt i fastighetshandeln å landsbygden, som låter sig konstateras med ledning af tillgängliga siffror angående saluvärdet af årligen lagfarna fastigheter å landet. Sålunda utgjorde saluvärdet å den under femårsperioderna 1891—5, 1896—00 och 1901—5 på grund af köp lagfarna fasta egendomen å landsbygden — däri dock äfven inberäknats s. k. »annan» fastighet — ej mindre än respektive 25, 31 och 36 procent af det genomsnittliga taxeringsvärdet å samma fasta egendom under den ifrågavarande perioden.

Tydligt är, att, i den mån ofvan skildrade förändring i uppfattningen hunnit tränga igenom bland befolkningen å en ort, försäljningar till oskylda blifva allt vanligare och undantagsinstitutionen, synnerligast i vissa af dess former, samtidigt mindre ändamålsenlig.

Där bruket af nämnda institution sålunda är stadigt i aftagande, plägar den själfägande jordbrukaren, då arbetskraften genom tilltagande ålder eller sjukdom minskas, antingen bortarrendera egendomen till någon af sina blifvande arftagare eller annan person eller ock genom försäljning af egendomen utan betingande af undantagsförmåner söka erhålla så hög köpeskilling för densamma, att han under sin återstående lifstid kan försörja sig utaf afkastningen af därvid erhållna kontanter eller reverser. Ej sällan flytta ock numera på vissa orter förutvarande jordägare efter hemmanens försäljning till närmaste stad eller större stations- eller bysamhälle.

Om ock således undantagsinstitutionen otvifvelaktigt är mindre ofta förekommande än tillförene, har den dock i stort sedt ännu en vidsträckt användning, synnerligast vid fastigheters afyttrande till blifvande arfvinge, och fyller då ock i regel på ett tillfredsställande sätt sin uppgift i samma mån som en stark samhörighetskänsla är tillfinnandes mellan säljaren och den tillträdande arfvingen. Brister åter denna samhörighetskänsla, blifver undantagsaftalet lätteligen, såsom i motionen framhålles, en källa till aldrig sinande misshälligheter mellan kontrahenterna.

Hvad särskildt angår den form af undantag, som består i åt säljaren tryggad bostad å den öfverlåtna fastigheten, torde denna på goda grunder kunna antagas komma att i stor utsträckning äga bestånd äfven sedan undantagsinstitutionen i öfrigt till äfventyrs blifvit aflöst af andra former för förutvarande jordägares försörjning under ålderdomen.

I likhet med motionären anser utskottet det vara en angelägenhet af största vikt, att, i den mån undantagsinstitutionen befinnes allt mindre lämpa sig för nutida förhållanden, de själfägande jordbrukarna på annat sätt beredas den trygghet till försörjning under ålderdomen, som nämnda institution tidigare på ett i stort sedt tillfredsställande sätt erbjudit.

Hvilka åtgärder som kunna anses ägnade att bäst främja ett dylikt ändamål, tilltror sig icke utskottet att bedöma. Det uppslag till frågans lösning, som innefattas i föreliggande motion, synes emellertid utskottet, om ock i och för sig beaktansvärdt, i vissa hänseenden lämna rum för befogade anmärkningar.

Väl skulle genom ett pensioneringssystem af det i motionen angifna slag undvikas de nu ofta förekommande tvister mellan jordägare och undantagstagare äfvensom åt jordägarne under vissa förutsättningar beredas trygghet till visst understöd under ålderdomen.

Däremot synes det såsom utgångspunkt för motionärens framställning uttalade önskemål att kunna bereda ökad aflöning åt det i jordbrukets tjänst sysslande arbetsfolket näppeligen kunna tillgodoses genom ett dylikt pensioneringssystem. Gifvet är nämligen, att, i samma mån som undantagsförmåner icke förbehållas vid köpsluten, köpeskillingarna i regel blifva just så mycket större som det uppskattade värdet af nämnda förmåner. Att åter erläggandet af en viss årlig afgift under en lång följd af år skall för jordägaren vara att föredraga framför utgörandet af betydande undantagsförmåner under en kortare tidrymd, torde vara ovedersägligt.

Lämpligheten att begränsa den ifrågasatta pensioneringen till enbart själfägande jordbrukare synes utskottet kunna ifrågasättas. Äfven arren-

datorer hafva nämligen gifvetvis alldeles samma behof att bereda sig dylikt understöd för ålderdomen, och med den rörlighet i jordbesittningen, som numera förefinnes, är gränsen mellan själfägande jordbrukare och arrendatorer ej så skarpt markerad som i äldre tider.

Med hänsyn till nämnda rörlighet i jordbesittningen synes ock lämpligheten af de utaf motionären angifna grunderna för den eller de beramade pensionskassornas verksamhet kunna dragas i tvifvelsmål. Enligt utskottets förmenande skulle en för jordbrukare afsedd ränte- och kapitalförsäkringsanstalt, som, oberoende af taxeringsvärdet å innehafd egendom, medgäfvde rätt till inbetalningar med växlande belopp allt efter råd och lägenhet under olika år, bättre ansluta sig till de i jordbruksnäringen rådande förhållanden.

Motionären har tänkt sig, att för den ifrågakända pensioneringen icke skulle behöfva påfordras vare sig statsbidrag eller statsgaranti. Som den eller de tilltänkta pensionskassorna väl följaktligen skulle blifva anstalter af helt och hållet enskild natur, komme gifvetvis gällande bestämmelser om försäkringsrörelse att blifva å dem tillämpliga och någon särskild lagstiftning för ändamålet, såsom i motionen förutsättes, icke att blifva af nöden.

Möjligen skulle ock kunna ifrågasättas, huruvida icke större anslutning till den eller de blifvande pensionsanstalterna vore att påräkna, om deras organiserande från början omhändertoges af hushållningssällskapen eller andra målsmän för jordbruksnäringen.

Utskottet håller emellertid i allt fall före, att, innan åtgärder i nu förevarande hänseende från det allmännas sida vidtagas, resultatet af det sedan några år pågående kommittéarbetet med utredning och afgifvande af förslag rörande allmän ålderdoms- och invaliditetsförsäkring äfvensom af det under sistlidna höst åt särskilda kommittéerade uppdragna arbetet med uppgörande af förslag till lag angående understödsföreningar bör afvaktas.

Till klargörande af förstnämnda frågas möjliga inverkan å nu föreliggande spörsmål anser sig utskottet böra lämna följande redogörelse för dess tidigare behandling.

Sedan Riksdagen i skrifvelse den 11 maj 1884 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, om och i hvad mån åtgärder kunde finnas lämpliga för bland annat beredandet af ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem jämförliga personer, afgaf en med anledning af nämnda skrifvelse den 3 oktober 1884 tillsatt kommitté förslag till lag om ålderdomsförsäk-

ring. Enligt detta förslag skulle enhvar svensk undersåte, som vore i riket mantalsskrifven, vara pliktig att genom försäkring i en särskild anstalt, benämnd riksförsäkringsanstalten, bereda sig en årlig lifränta för ålderdomen. Genom erläggande i försäkringsafgift af 25 öre för vecka eller 13 kronor för år från och med det kalenderår, då han fyllde 19 år till och med det, då han fyllde 28 år, skulle enhvar äga att vid uppnådda 60 år från anstalten utbekomma en lifränta af 72 kronor. Genom frivilliga afgifter kunde lifränta erhållas till högre belopp eller vid tidigare ålder. För vissa personer skulle kommunerna erlägga afgift.

Nämnda förslag blef den 30 oktober 1891 föredraget för Kungl. Maj:t, därvid, med åberopande af mot förslaget framställda anmärkningar, framhölls, att frågan om en lagstiftning rörande ålderdomsförsäkringen då ännu icke kunde anses hafva vunnit den utredning, att ett tillfredsställande förslag i ämnet kunde därå grundas, samt att denna försäkring möjligen borde sättas i samband med och hufvudsakligen grundas på invaliditetsprincipen; och uppdrogs samma dag åt en ny kommitté att efter utredning af dithörande förhållanden inkomma med yttrande i ämnet.

Sedan denna kommitté den 30 mars 1893 afgifvit förslag till lag angående försäkring för beredande af pension vid varaktig oförmåga till arbete, lades detta förslag, efter omarbetning i vissa delar, till grund för proposition till 1895 års Riksdag. Hufvudgrunderna i det för Riksdagen sålunda framlagda förslag voro bland annat, att pensionsförsäkringen med vissa undantag skulle omfatta alla hos arbetsgifvare anställda arbetstagare, män som kvinnor, hvilka fyllt 18 år och hvilkas aflöning ej öfverstege 1,800 kronor om året, men ej de egentligen lösa arbetarna; att pensionsförsäkringen skulle vara obligatorisk; att pension skulle för försäkrad person utgå, förutom vid invaliditet, vid 70 års ålder; att afgifterna för de försäkrade, som indelats i tre klasser, skulle för hvarje vecka utgå med respektive 40, 25 och 15 öre, däraf arbetstagaren skulle bidra med omkring $\frac{2}{3}$ och arbetsgifvaren med omkring $\frac{1}{3}$, med rätt för arbetsgifvare med synnerligen låg inkomst att af statsmedel återbekomma sitt bidrag; att pensionerna skulle för år utgå med ett belopp af 50 kronor med tilllägg för hvarje vecka, för hvilken pensionsafgift erlagts, af respektive 10, 5 och 2 öre i de särskilda pensionsklasserna, hvarigenom medelpensionerna i dessa beräknades skola uppgå till respektive 250, 150 och 90 kronor; att med berörda rätt till pension för de försäkrade i vissa fall jämväl följde rätt till pension för hustru och uppfostringshjälp för minderåriga barn; att af statsmedel skulle bestridas, utöfver hvad förut nämnts, viss förvaltningskostnad samt kostnaden ej mindre för ofvan berörda hustrupensioner

och uppfostringshjälp än äfven för de en gång försäkrades kvarstående i försäkringen, oaktadt de lämnat försäkringspliktig anställning; samt att i sammanhang med den obligatoriska försäkringen föreslagits efter särskilda grunder en för hvarje svensk man och kvinna, som fyllt 15 år, öppen stående frivillig försäkring till beredande af lifränta vid invaliditet eller vid uppnädd ålder af 70 år.

Vid detta förslags behandling af 1895 års särskilda utskott nr 2 ansåg utskottet sig böra föreslå, att Riksdagen måtte med afslag å propositionen begära ny utredning rörande lämpligaste sättet att bereda arbetare och med dem jämförliga personer understöd vid ålderdom eller varaktig oförmåga till arbete; och ansåg utskottet, att vid utarbetande af det nya lagförslaget i ämnet afvikelse från grunderna till 1895 års förslag skulle göras bland annat i så måtto, att lagen komme att omfatta utöfver de i förslaget upptagna arbetarna äfven s. k. lösa arbetare, betings- och styckarbetare, jordtorpare samt mindre själf försörjare såsom handverkare m. fl., och att såsom en fyllnad till de genom lagen tillförsäkrade invaliditetsunderstöden och i så nära samband med dessa som möjligt anordnades en frivillig försäkring, som vore för arbetarna mera fördelaktig än den i lagförslaget ifrågasatta.

Ilvad utskottet hemställt blef emellertid ej af någondera kammaren godkändt, utan anhöll Riksdagen i skrifvelse den 10 maj 1895, att Kungl. Maj:t måtte taga frågan under förnyad pröfning.

Med anledning häraf lät Kungl. Maj:t utarbета ett för 1898 års Riksdag framlagdt nytt förslag till lag angående försäkring för beredande af pension eller lifränta; och bestodo skiljaktigheterna mellan detta och 1895 års förslag bl. a. däri, att den enligt det äldre förslaget flertalet arbetsgifvare ålagda skyldighet att bidraga till den obligatoriska försäkringen borttagits och blifvit ersatt med motsvarande bidrag af statsmedel, som fixerats till hälften af de försäkrades egna afgifter; att de försäkrades inom första pensionsklassen afgifter nedsatts från 25 till 20 öre; att för att tillgodose ej mindre de obligatoriskt försäkrades behof af större pensioner än äfven det inom andra klasser af befolkningen befintliga behovet af försäkring föreslagits en för hvar och en tillgänglig frivillig lifränteförsäkring efter enahanda grunder som den obligatoriska; att statens bidrag till den obligatoriska försäkringen, utöfver förut nämnda bidrag och förvaltningskostnadens bestridande, hvilka förmåner skulle tillkomma jämväl den frivilliga försäkringen, inskränktes till erläggande af de afgifter, som erfordrades till försäkring inom tredje pensionsklassen af hustrur till försäkrade män; att, under det att pension enligt det äldre för-

slaget skulle utgå vid inträffad arbetsförmåga och senast vid fyllda 70 år, denna åldersgräns då bestämts till 65 år, men med den inskränkning, att pension ej utginge före fyllda 50 års ålder; att pensionsavgifterna, som enligt det äldre förslaget skulle erläggas till dess pension erhöles, enligt det nya förslaget ej skulle erläggas längre än till 50 års ålder; samt att beloppet af den pension (och vid den frivilliga försäkringen af den lifränta), som för de erlagda avgifterna erhöles, beräknades så att enhvar erhöle hvad som enligt försäkringstekniska grunder tillkomme honom i förhållandet till såväl antalet och beloppet af erlagda avgifter, som ock den tid, som förflutit, sedan desamma erlades (för den, som mellan 18—50 år erlagt stadgade avgifter, blef vid 65 års ålder pensionsbeloppet för andra och tredje pensionsklassen ungefär detsamma som medelpensionsbeloppet enligt det äldre förslaget eller respektive 150 och 100 kronor; för den första pensionsklassen uppgick motsvarande pensionsbelopp i följd af den obligatoriska avgiftens minskning till endast 200 kronor; vid tidigare erhållande af pension på grund af invaliditet blefvo däremot pensionerna lägre enligt det nya förslaget än enligt det äldre; genom frivilliga insatser kunde pensionsbeloppet ökas med högst 234 kronor).

Angående förslaget om anordnande af en frivillig lifränteförsäkring vid sidan af den obligatoriska försäkringen yttrade vederbörande departementschef i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet bland annat, att äfven bland andra klasser af befolkningen än dem, som berördes af den obligatoriska försäkringen, såsom jordtorpare och mindre jordbrukare, förefunnes ett allmänt erkänt behof af ålderdomsförsäkring af liknande beskaffenhet som för de egentliga arbetarna och tjänarna, och att det således äfven för nämnda samhällsklasser skulle vara af den största betydelse att kunna komma i åtnjutande af en verksamt understödd, frivillig försäkrings förmåner. Dessa frivilliga lifräntefgifter skulle få erläggas på hvilka tider och till hvilka belopp som helst.

Det särskilda utskott, till hvars behandling frågan hänsköts, anslöt sig till de båda grundprinciper, på hvilka Kungl. Maj:ts förslag hvilade, eller att vissa klasser af befolkningen genom lag och obligatorisk försäkring ålades att under sin arbetskraftigaste tid afsätta en ringa del — 1 à 2 procent — af sin arbetsförtjänst för att bereda sig ett nödortfigt uppehälle under äldre dagar, och att det allmänna härtill bidroge med ett efter vissa grunder afpassadt belopp, samt att genom en verksamt understödd frivillig försäkring tillfälle lämnades enhvar att bereda sig liknande fördelar. Med afseende å förslagets detaljer föreslog utskottet vissa ändringar, däribland att de båda första pensionsklasserna sammanslogos till

en, så att man finge endast två grupper, män och kvinnor, hvarvid veckoafgifterna bestämdes för män till 20 öre och för kvinnor till 10 öre.

Medan Första kammaren afslog utskottets betänkande, 1 § af förslaget efter votering med 101 röster mot 29, biföll åter Andra kammaren nämnda § af förslaget med 109 röster mot 95 samt återremitterade öfriga delar af förslaget till utskottet; och förklarades vid denna utgång frågan för nämnda riksdag hafva förfallit.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon
Andra kammarrens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 april 1910.

På utskottets vägnar:

BROR PETRÉN.
